

Atypus affinis

Tapetserarspindel

Spindeldjur, Spindlar

Klass: Arachnida (spindeldjur), **Ordning:** Araneae (spindlar), **Familj:** Atypidae (pungnätsspindlar), **Släkte:** *Atypus*, **Art:** *Atypus affinis* - tapetserarspindel Eichwald, 1830 **Synonymer:**

Kännetecken

En ganska stor spindel, 10–15 mm, som är den enda representanten för underordning Mygalomorphae, som underordning som fågelspindlarna. Detta syns tydligt på de stora kraftiga och framåtriktade käkarna, och att ögonen är grupperade i en liten kompakt grupp framtill och i mitten på framkroppen. Bra bilder hos Sandhall & Almquist, bra figur hos Roberts.

Utbredning och status

Påträffad i Skåne och Blekinge på en handfull lokaler, Skäralid, Kullaberg, Stenshuvud och Karlskrona. På Kullaberg är arten rapporterad från ett ganska begränsat område mellan Ransvik och Solvik, där många borör hittats långt ned på den branta sydvästsluttningen. Årliga eftersökningar på Kullaberg de senaste 15 åren har visat att arten fortfarande är vanlig på lämpliga ställen bland och i närheten av ekkratten mellan Mölle och Ransvik. Den har även påträffats närmare Kullens fyr. Möjligt är att den gynnats av att skogen med svarttall, *Pinus nigra*, blåste ned 1981. Som mest har 90 borör hittats på Kullaberg. I Skäralid har hundratals borör påträffats vid ett antal tillfällen sen den hittades där första gången 1994. På en kvadratmeter där populationen var som störst påträffades 60 borör. Liknande täta populationer är kända från Tyskland. Området i Skäralid där den påträffats är ett par hundra meter långt, men endast ett par meter brett. På båda dessa lokaler uppskattas populationerna till mer än 1000 individer, även om antalet borör verkar variera mycket mellan olika år. På Stenshuvud har endast några få borör påträffats i en öppen sydöstsluttning 1997. Troligtvis finns arten på någon eller några få lokaler till, men den har förgäves eftersökts på till synes lämpliga ställen i södra Sverige. I Danmark är arten känd från ett antal lokaler, idag en på Själland, och några på Bornholm, öarna Äbelö och Björnö samt flera lokaler på mellersta och östra Jylland. Förutom från Sverige och Danmark är arten känd från västra Europa, österut till Vitryssland och söderut till Nordafrika. Nordligast är den funnen i Skottland. Rödlisad i Danmark (NT), och är upptagen som hotad på den tyska rödlistan (1998).

Ekologi

Tapetserarspindlarna spinner ett långt rör i vilket spindeln hela tiden uppehåller sig. Huvuddelen av det långa röret finns i en gång som går mer eller mindre lodrätt ned i marken. Borören vindlar ofta 2-3 decimeter ned i jorden mellan stenar. Endast några centimeter brukar synas ovan jorden. Även den delen brukar vara täckt av jord eller mossa. Diametern på röret är högst en dryg centimeter. Ofta påträffas betydligt mindre och smalare rör. När man får syn på röret påminner det mest om spillning från något däggdjur. Rören är inte lätta att hitta ens om man vet var de finns. Gräver man upp röret påminner det om en lillfingertjock tarm med jordig utsida och vit insida. Boröret tillverkas genom att tapetserarspindeln gräver en gång i marken som sedan täcks med spinnväv. De mycket kraftiga käkarna och de långa parallellt liggande giftklorna används för att gräva och förflytta jord. Arbetssättet påminner om en grävskopas. Den ovan marken liggande delen av röret täcks aktivt med sandkorn, jord eller mossa av spindeln. Det är rörets ovanjordiska del som fungerar som fångstplats. Inne i röret sitter tapetserarspindeln på lur. När så en fluga, ett bi, en tusenfoting, en gråsugga eller något annat lämpligt byte sätter sig på röret hugger tapetserarspindeln med sina giftklor genom spinnväven och in i bytet. En av de få spindlar i Sverige som blir mer än ett par år gammal är tapetserarspindeln. De flesta spindlar blir inte ens ett år. Först efter 4 år blir tapetserarspindeln könsmogen. Hur gamla de kan bli är obekant, uppskattningar av honornas maximala ålder varierar från 7-10 år. Hanarna blir inte så gamla som honorna, kanske "bara" 4 år. På hösten tar sig könsmogna hanar ut ur sitt borör för att leta efter honornas borör. När en hane hittar ett borör som tillhör en hona, stannar han direkt som om han var förstenad. Sen slår han snabbt med vibrerande palper och ben. Efter att ha hållit på så ett tag med en del pauser emellan, öppnar hanen röret och kliver in. Trummandet gör att honan inte tar hanen för ett bytesdjur. Efter parningen lever hane och hona tillsammans i boröret till nästa år. Året närmast efter övervintrar honan ensam med ungarna, som lämnar honan den därpå följande våren. Det tar alltså närmare två år innan honan åter kan para sig. Förekomsterna är inskränkta till kraftigt soluppvärmda mer eller mindre sydvända branta sluttningar som är skyddade mot vind. I Skärälid har borören endast påträffats i den soluppvärmda sydbranten där marken något beskuggas av träd, framför allt bok, men även lind och ek, eller av ljun. De har hittats i skogsbrynet mot den öppna rasbranten, men endast nära stenskravlet. Marktäcket är där delvis täckt med mossa. Den steniga marken är blandad med ett några decimeter tjockt lager med mullrik jord. Den öppna och steniga delen av rasbranten ger även skogsbrynet ett varmare mikroklimat. En solig dag i augusti uppmättes en temperatur på 55°C bland småsten i den öppna rasbranten, men endast 24°C i markytan där tapetserarspindeln håller till (längst ned i dalen var det 16°C). Populationen på Kullaberg finns troligen över ett större område än den i Skärälid, men är å andra sidan betydligt glesare. På Kullaberg finns borören ofta i jord i ljunstuvor, bland lövförna, i grästuvor eller på liknande ställen. Borören belyses inte heller här av direkt solljus. Oftast finns stenar eller klippor precis bakom rören, vilket ger ett varmt mikroklimat. De på Stenshuvud funna borören låg också i kontakt med eller nära stenar.

Hot

Då arten främst finns på skyddade lokaler är hotet inte akut. På sikt kan igenväxning hota populationerna på Kullaberg och Stenshuvud. Någon sådan risk finns troligtvis inte i Skärälid. Av denna vår enda fågelspindel, i vid bemärkelse, har tyvärr en viss insamling skett, men denna har troligtvis endast en marginell betydelse då arten inte alls passar att ha i lägenhet.

Åtgärder

Lämpligt vore att något öppna upp partier av de igenväxande sluttningarna på Kullaberg och Stenshuvud. Försiktig röjning av buskar, men undvikande av tramp från betesdjur föreslås som skyddsåtgärder i England.

Litteratur

- Almquist, S. 2005. Swedish *Araneae*, part. 1. Insect Systematics & Evolution Suppl. 62: 1-284.
- Bristowe, W. S. 1958. The World of Spiders. Collins, London. Canard, A. 1986. Données sur le développement, la croissance, le cycle biologique et l'évolution démographique de la Mygale (*Atypus affinis* Eichwald, 1830) (*Atypidae*, Mygalomorpha). Mém. Soc. r. belge Ent. 33: 47-56.
- Enock, F. 1885. The life history of *Atypus piceus* Sulz. Trans. Entom. Soc. Of London 389-402.
- Hallander, H. 1958. en skånsk fågelspindel, *Atypus affinis* (Eichw.) Fauna och Flora 53: 67-76.
- Holm, Å. 1977. Kullabergs spindlar. Kullabergs natur 15: 1-29.
- Jonsson, L. J. 1998. Spiders of the Skärälid gorge, southernmost Sweden. I: Selden, P. (red.): Proc. 17th European Colloquium Arachnology, Edinburgh 1997.
- Nielsen, E. 1928. De danske edderkoppers biologi. Levin & Munksgaard, København. Sandhall, Å. & Almquist, S. 1980. Spindlar och deras släktingar. Ica bokförlag, Västerås.

Författare

Lars J. Jonsson 1995. Rev. Lars J. Jonsson 2002. © ArtDatabanken, SLU 2010.